

Transportegnethed for dyr af hestefamilien

© iStock/jmoore17

Introduktion

Transport af dyr af hestefamilien (heste, æsler, muldyr og mulæsler) kan for dyrene medføre angst, tilskadekomst eller endda død, hvis den ikke planlægges og udføres korrekt. Træning af dyrene burde gøre det lettere at læsse dem, men selv om dyrene er fortrolige med de tilknyttede procedurer på grund af gentagne transporter i løbet af deres liv, kan de stadig være stressede på grund af negative oplevelser med pålæsning, aflæsning eller under transport. Mange risici for dyrenes velfærd kan mindskes ved at sørge for passende faciliteter og udstyr til håndtering og transport (også med hensyn til de aktuelle vejrforhold). Desuden kan tilstrækkelig uddannelse og tilsyn med de personer, der betjener faciliteterne, håndterer dyrene og kører køretøjet, bidrage til at minimere velfærdsproblemerne. Heste transporteres bedst i individuelle rum, men kan lastes i sociale grupper, helst uden sko (undtagen ved lange rejser, hvor heste skal transporteres i individuelle bokse). Heste er tilbøjelige til at få luftvejssygdomme, hvis de midlertidigt fastholdes af opbinding, der forhindrer dem i at sænke og løfte hovedet (bind dyrene med en quick release hitch-knude med en forholdsvis slap snor). At sikre, at kun dyr, der anses for at være egnede til deres planlagte rejse, læsses, er det vigtigste aspekt af at opretholde velfærden i hele denne håndteringsproces, da det er umuligt at sikre god dyrevelfærd under transporten, hvis dyret ikke er egnet. For yderligere oplysninger om begrebet transportegnethed henvises til **det tematiske faktablad "Transportegnethed"**.

Lovmæssige krav

Rådets forordning (EF) nr. 1/2005 af 22. december 2004 om beskyttelse af dyr under transport.

"Ingen dyr må transporteres, medmindre de er egnede til den påtænkte transport [...]."
(Bilag I, kapitel I, 1.)

"Tilskadekomne dyr og dyr, som har fysiologiske skavanker eller undergår en patologisk proces, betragtes som ikke egnede til transport [...]"
(Bilag I, kapitel I, 2.)

"Syge eller tilskadekomne dyr kan dog betragtes som egnede til transport, såfremt de (a) er lettere tilskadekomne eller syge og ikke vil blive påført yderligere lidelser som følge af transporten; i tvivlstilfælde skal der anmodes om veterinærrådgivning [...]."
(Bilag I, kapitel I, 3.)

"Dyr, der bliver syge eller kommer til skade under transport, skal adskilles fra de andre dyr og ydes førstehjælp, [...] underkastes passende dyrlægebehandling og om nødvendigt nødslægtes eller aflives [...]."
(Bilag I, kapitel I, 4.)

Metode

Før dyr af hestefamilien læsses til transport, skal deres egnethed til den planlagte rejse verificeres. Inspektionen bør omfatte en vurdering af dyrebaserede sundheds- og velfærdsindikatorer. Dette vil reducere risikoen for, at dyrene lider af alvorlige velfærdsproblemer eller ikke overlever transporten. Dyrebaserede indikatorer såvel som registreringer på gården skal vedrøre:

- Tilskadekomst
- Fysiologisk svaghed
- Patologisk proces

I alle tilfælde, hvor der er tvivl om dyrets egnethed til transport, skal der søges råd hos en dyrlæge.

Tilskadekomst

Tilskadekomne dyr, skal ikke betragtes som egnede til transport, medmindre der er tale om mindre skader, hvor transport ikke vil medføre yderligere lidelse. Følgende afsnit beskriver forhold relateret til skader, der gør dyr uegnede til transport.

Skade	Beskrivelse af dyrebaseret indikator	Resultater, der gør dyrene uegnede til transport
Sår	Hvis et dyr har et alvorligt åbent sår (bryst-, bug- eller kraniehule), et genåbnet operationssår, et stort, inficeret sår, et stort sår, der forstyrrer kropsoverfladens integritet (hud, slimhinde eller muskel er skåret over), eller en alvorlig blødning, skal det betragtes som uegnet til transport.	F.eks. dybt eller gabende sår, kraftig blødning, åben byld, forfrysninger, penisskade, knoglebrud
Fravær af vitale ressourcer (f.eks. på grund af dårlig ventilation, uhensigtsmæssig temperatur, foder, vand)	<p>Fraværet af livsvigtige ressourcer kan vurderes ud fra tegn på besværet vejrtrækning, varme- eller kuldestress eller dehydrering;</p> <p>Rystelser defineres som langsomme og uregelmæssige vibrationer i en kropsdel eller i kroppen som helhed.</p> <p>Synlige tegn på sved på huden er: våde dyr, tørrede svedpletter eller saltaflejringer.</p>	<p>Varmestress: hurtig, overfladisk vejrtrækning, udspilede næsebor, uforudsigelig adfærd og gangart, øget kropstemperatur¹, høj respirationsfrekvens, høj puls og voldsom svedtendens;</p> <p>Kuldestress: rysten</p> <p>Dehydrering: reagerer ikke på omgivelserne, hurtig og overfladisk vejrtrækning, drikker for meget i længere tid, aggressiv eller truende adfærd, hvis der er vand til stede, mørkfarvet eller viskøs urin (evt. med stærk lugt), unormal afføring (løs eller meget hård, ingen eller sjældent afføring).</p>

¹Normalområdet for kropstemperatur, åndedrætsfrekvens og hjertefrekvens for voksne heste og æsler er henholdsvis 37,5-38,5 °C og 36,2-37,8 °C, 8-16 og 12-44 åndedræt pr. minut og 28-44 og 36-68 slag pr. minut.

Fysiologisk svaghed

Dyr, der udviser fysiologisk svaghed, skal ikke betragtes som egnede til transport, medmindre transporten ikke vil medføre yderligere lidelse. Følgende afsnit beskriver kropslige tilstande relateret til fysiologisk svaghed, der gør dyr uegnede til transport.

Fysiologisk svaghed	Beskrivelse af dyrebaseret indikator	Resultater, der gør dyrene uegnede til transport
Huld	Dyr i dårligt huld er mere sårbare over for stressfaktorer under transport, og derfor anses ekstremt tynde dyr ikke for at være egnede til transport. Der skal søges dyrlægerådgivning, hvis meget fede/overvægtige dyr skal transporteres.	BCS = 1 på en skala fra 1 til 5: Hest: fårehals, ribben, bækken rygrad fremtrædende, indsunken bagpart, hud spændt stramt ud over knoglerne, hulrum under halen; Æsel: ribben og bækken tydeligt synlige, kantet skulder, fremtrædende rygrad, opkneben bug, muskelfattig over bagparten, hulrum under halen
Ude af stand til at bevæge sig selvstændigt uden smerter eller gå uden hjælp	Hvis et stående dyr ikke fordeler sin vægt jævnt på alle fire lemmer, som vist ved gentagne vægtskiftninger mellem benene eller konsekvent aflastning af et ben eller modvilje mod at bære vægt, mens det går, er det højst usandsynligt, at dyret er i stand til at bevæge sig uden smerter og er dermed uegnet til transport.	Manglende evne til at stå, holde balancen, bære vægten på alle fire lemmer og bevæge sig uden besvær; Tegn på halthed: ujævne hovslag, humpende eller haltende, hoved/bækken løftet og sænket ved gang, korte skridt
Udmattelse	Et dyr, der viser tegn på alvorlig træthed eller udmattelse, er ikke egnet til transport.	Ligegyldighed over for omgivelserne (reagerer ikke, 'lukker ned', er nedstemt, nægter vedvarende at spise og/eller drikke), manglende evne til at stå og/eller bevæge sig, snubler og/eller mister balancen ved bevægelse, kollapse
Liggende uden at kunne rejse sig	Et dyr betragtes som immobilt, når det ikke kan rejse sig eller ikke er i stand til at stå ved egen hjælp, men stadig er i live. Et dyr i en sådan tilstand er uegnet til transport.	Levende dyr, der ikke kan rejse sig eller stå ved egen hjælp
Drægtighedsstatus ¹	Hundyr, hvor 90 % eller mere af den forventede drægtighedsperiode allerede er gået, eller hundyr, der har folet i den foregående uge.	I den sidste måned af drægtigheden, beregnet ud fra datoen for folingen og den første uge efter folingen; Vokslignende perler eller mælkedråber på spidsen af patterne
Nyfødt ¹	Føl, hvor navlen ikke er komplet afhelet (dvs. ardannelse i navlesåret), må ikke transporteres. Derudover er rejser på over otte timer kun tilladt for tamdyr, der er ældre end fire måneder.	Navlestumpen sidder fast, eller sårskorpen på navlesåret er synlig

¹Bestemmelserne gælder ikke for registrerede dyr af hestefamilien, hvis formålet med rejsen er at forbedre sundheds- og velfærdsforholdene ved fødslen, eller for nyfødte føl med deres registrerede mødre, forudsat at dyrene i begge tilfælde er permanent ledsaget af en person, der er dedikeret til dem under rejsen.

Patologisk proces

Dyr, der undergår en patologisk proces, anses ikke for at være egnede til transport, medmindre de kun er let tilskadekomne/syge, og transport ikke vil medføre yderligere lidelse. Følgende afsnit beskriver forhold relateret til patologiske processer, der gør dyr uegnede til transport.

Patologisk proces	Beskrivelse af dyrebaseret indikator	Resultater, der gør dyrene uegnede til transport
Hævelse	Dyr med unormale kropslige fremspring eller lokal hævelse, som forårsager smerte, skal ikke betragtes som egnede til transport.	Forstørrelse af kropsområde, der forårsager smerte, f.eks. byld
Prolaps	Prolaps henviser til fremtrængning af et organ, som resulterer i, at et dyr ikke længere er egnet til transport.	Enhver prolaps (vagina, uterus, rectum)
Nedsat syn	Blinde dyr virker desorienterede, skræmte og stressede og er ikke egnede til transport.	Blind på begge øjne
Diarré	Voldsom diarré med alvorlig forstyrrelse af almentilstanden og stor risiko for dehydrering, der gør dyrene uegnede til transport; kan være tegn på en infektionssygdom.	Løs, vandig gødning, kraftig fækal tilsmudsning af bagparten, dehydrering
Udsondringer	Tydeligt purulent udflåd er et tegn på akut betændelse og/eller infektion, som gør dyrene uegnede til transport. I sådanne tilfælde er det tvivlsomt, om et dyr er egnet til slagtning.	Tydeligt purulent udflåd fra øjne, næse eller vulva
Respiratoriske lidelser	Dyr med tegn på besværet eller vanskelig vejrtrækning, ofte i forbindelse med tegn på generel lidelse såsom udstrakt hoved og spredte forben, er uegnede til transport.	Alvorlig dyspnø, lungebetændelse, øget vejrtrækningsfrekvens, besværet vejrtrækning, gispen efter vejret, hoste
Kolik	Dyr, der lider af kolik, udviser tegn på ubehag eller svaghed og er ikke egnet til transport.	Gentagen rullen (sjældent hos æsler), ligger ned, kigger på maven, rastløshed, stønnen, kraftig svedtendens, unormal kropsholdning eller hoved- og nakkestilling, øget hjerte- og respirationsfrekvens, feber.
Afvigende adfærd	En generaliseret lidelse i nervesystemet, der resulterer i afvigende eller farlig adfærd, gør dyrene uegnede til transport.	Desorientering, forcerede bevægelser, aggressiv adfærd, ataksi, ubalance, cirkelbevægelser, ståbesvær, dårlig almentilstand, evt. i forbindelse med feber
Fejlstilling af ben	(Medfødte) misdannelser af benene eller stærkt forvoksede hove udgør en stor risiko for skader og er sandsynligvis forbundet med smerte, hvilket gør dyrene uegnede til transport.	Manglende evne til at stå oprejst, holde balancen, bære vægten på alle fire lemmer og bevæge sig uden besvær; Tegn på halthed: ujævne hovslag, humpende eller haltende, hoved/bækken løftet og sænket ved gang, korte skridt

Patologisk proces fortsat	Beskrivelse af dyrebaseret indikator	Resultater, der gør dyrene uegnede til transport
Ledlidelser	Gigt er en smertefuld tilstand, som gør dyrene uegnede til transport.	Manglende evne til at stå, holde balancen, bære vægt på alle fire lemmer, bevæge sig uden besvær, hævede led, feber; Tegn på halthed: ujævne hovslag, humpende eller haltende, hoved/bækken løftet og sænket, når man går, korte skridt
Forfængenhed	Forfængenhed (dvs. svækkelse af tilhæftningen af dermale og epidermale lameller, som i mere alvorlige tilfælde kan resultere i adskillelse af hovkapslen fra det underliggende væv) er en meget smertefuld tilstand, som gør dyrene uegnede til transport. Normalt er begge forhove ramt, men enhver kombination af ramte lemmer er mulig.	Ekstremt stiv, kortbenet gang, forbenene placeret foran deres normale position og vægten flyttet mod bagbenene, modvilje mod at bevæge sig, hoven kan være varm at røre ved, ved kronisk forfængenhed varierer de kliniske tegn fra mild halthed til liggesår.
Tilbageholdt efterbyrd	Ikke fuldt udstødt efterbyrd indikerer enten at dyret er mindre end 1 uge efter fødslen eller langvarig metritisk lidelse.	Synlig efterbyrd, feber
Hypo-/Hypertermi	Dyr med en kropstemperatur uden for de fysiologiske grænser er uegnede til transport.	Feber: rektaltemperatur > 38,5 °C (hest), > 37,8 °C (æsel) Hypotermi: rektaltemperatur < 37,5 °C (hest), < 36,2 °C (æsel)
Navlerelaterede lidelser	De mest almindelige navlesygdomme hos føl omfatter navlebrok, åbenstående urachus og navleabscesser, som gør dyret uegnet til transport.	Navlebrok: Abdominalt væv der stikker ud gennem et svagt punkt eller hul i mavemusklerne og ind i den underliggende hud; Persisterende urachus: fugtig/forstørret/hævet navlestump, urin/pus lækker fra navlestumpen; Omphaloflebitis: Hævelse og/eller udflåd ved navlen;

Anbefaling til inspektion

- Hvert dyrs egnethed til transport skal vurderes før pålæsning.
- Smertevurdering (se bilag) kan bruges til at støtte beslutningstagningen om et dyrs egnethed til transport i forbindelse med smertefulde tilstande (f.eks. sår, hævelser, kolik, ledforandringer, navlestrengslidelser).
- Hvis der er tvivl om et dyrs egnethed til transport, skal der altid søges dyrlægerådgivning.

Bilag

Vurdering af smerte

Vurdering af den samlede smertescore kan bruges til at støtte beslutningstagningen om et dyrs egnethed til transport i forbindelse med smertefulde tilstande (f.eks. sår, hævelser, kolik, ledforandringer, navlestrengslidelser). Efterfølgende foretages en smertevurdering ved hjælp af hestens "Grice pain scale". Hvis dyrene viser tydelige tegn på smerte, er de muligvis ikke egnede til transport.

Hestens grimace pain scale

Stive bagudvendte ører		
		
Ikke til stede (0)	Moderat til stede (1)	Tydeligt til stede (2)
Ørerne holdes stive og vendes bagud. Som følge heraf kan mellemrummet mellem ørerne se bredere ud i forhold til basislinjen.		

Spændinger omkring øjenhulen		
		
Ikke til stede (0)	Moderat til stede (1)	Tydeligt til stede (2)
Øjet er helt eller delvist lukket. Enhver lukning af øjenlåget, der reducerer øjets størrelse med mere end halvdelen, skal fortolkes som »tydeligvis til stede« eller »2«.		

Spændinger over øjenområdet		
		
Ikke til stede (0)	Moderat til stede (1)	Tydeligt til stede (2)
Sammentrækningen af musklerne i området over øjet medfører øget synlighed af de underliggende knoglekonturer. Hvis tindingekammen er tydeligt synlig, skal den fortolkes som »tydeligvis til stede« eller »2«.		

Fremtrædende anspændte tyggemusklere		
		
Ikke til stede (0)	Moderat til stede (1)	Tydeligt til stede (2)
Anspændte tyggemusklere er tydeligt synlige som en øget spænding over munden. Hvis tyggemusklerne er tydeligt fremtrædende og genkendelige, skal scoren kodes som 'tydeligvis til stede' eller '2'.		

Anspændt mund og markeret hage		
		
Ikke til stede (0)	Moderat til stede (1)	Tydeligt til stede (2)
En anspændt mund ses tydeligt, når overlæben er trukket tilbage, og underlæben giver en udtalt 'hage'.		

Anspændte næsebor og udfladning af profilen		
		
Ikke til stede (0)	Moderat til stede (1)	Tydeligt til stede (2)
Næseborene ser anspændte og let udspilede ud, næseprofilen flader ud, og læberne forlænges.		

Figur 1: Beskrivelse af de seks ansigtshandlingsenheder i hestens grimassesmerteskala udviklet af Dalla Costa et al. (2014).

Table 1: Vurdering af den samlede smertescore hos heste ved hjælp af hestens grimace pain scale (Dalla Costa et al., 2014). Dyr, der viser tydelige tegn på smerte, er måske ikke egnede til transport.

Hestens ansigtsbevægelser	Score	
Ører stift bagud	Ikke til stede	☐ (0)
	Moderat til stede	☐ (1)
	Tydeligvis til stede	☐ (2)
Sammenknibning af øjenomgivelser	Ikke til stede	☐ (0)
	Moderat til stede	☐ (1)
	Tydeligvis til stede	☐ (2)
Spændinger over øjenområdet	Ikke til stede	☐ (0)
	Moderat til stede	☐ (1)
	Tydeligvis til stede	☐ (2)
Fremtrædende anspændte tyggemusklér	Ikke til stede	☐ (0)
	Moderat til stede	☐ (1)
	Tydeligvis til stede	☐ (2)
Sammenkneben mund og fremstrakt underlæbe	Ikke til stede	☐ (0)
	Moderat til stede	☐ (1)
	Tydeligvis til stede	☐ (2)
Anspændte næsebor og udfladning af profilen med fremstragte læber	Ikke til stede	☐ (0)
	Moderat til stede	☐ (1)
	Tydeligvis til stede	☐ (2)
Samlet smertescore	_____ (ud af maksimalt 12)	

Referencer

Dalla Costa, E., Minero, M., Lebelt, D., Stucke, D., Canali, E., & Leach, M. C. (2014). Development of the Horse Grimace Scale (HGS) as a Pain Assessment Tool in Horses Undergoing Routine Castration. *PLOS ONE*, 9(3), e92281. <https://doi.org/https://doi.org/10.1371/journal.pone.0092281>